

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Μάθημα: Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Γ' Γυμνασίου

Τίτλος:

***Κι η πατρίδα μια τοιχογραφία από επιστρώσεις
διαδοχικές***

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2015

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα

Τ.Κ. 55 132

Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2313331501

e-mail: centre@komvos.edu.gr

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

Γ' Γυμνασίου

«Κι η πατρίδα μια τοιχογραφία από
επιστρώσεις διαδοχικές»

1. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Κι η πατρίδα μια τοιχογραφία από επιστρώσεις διαδοχικές

Δημιουργός

Ιωάννης Κονδυλόπουλος

Τάξη

Γ' Γυμνασίου (και Α' Λυκείου)

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Διαθεματικότητα

Η προτεινόμενη διδακτική πρόταση είναι διαθεματική.

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

Νεοελληνική Γλώσσα

Χρονική διάρκεια

6 ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο Πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος (προαιρετικά):

wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για τον εκπαιδευτικό: είναι αναγκαίο ο εκπαιδευτικός να είναι εξοικειωμένος με τη χρήση των ηλεκτρονικών λεξικών της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#) και συγκεκριμένα του [Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής](#).

Για τους μαθητές: Να έχουν τις βασικές (για την τάξη τους) γνώσεις χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή. Καλό είναι να είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση wiki.

Για το σχολείο: Είναι αναγκαίο να είναι στη διάθεση του τμήματός μας το εργαστήριο Πληροφορικής. Σε περίπτωση που κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό, θεωρείται απαραίτητη η δυνατότητα ασύρματης σύνδεσης με το διαδίκτυο, ώστε να εργαστούν οι μαθητές χωρισμένοι σε πέντε ομάδες.

2. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ (ΠΕΡΙΛΗΨΗ)

Οι μαθητές του τμήματος στο οποίο θα εφαρμοστεί το σενάριο δοκιμάζουν με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού [Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής](#) και του [Ψηφιακού Αρχείου Γεωργακά](#) αναζητήσεις σχετικά με δάνειες λέξεις και τη χρήση τους στον πεζό και ποιητικό λόγο. Αφόρμηση ο στίχος του Οδυσσέα Ελύτη «Κι η πατρίδα μια τοιχογραφία από επιστρώσεις διαδοχικές φράγκικες ή σλαβικές που / αν τύχει και βαλθείς για να την αποκαταστήσεις πας αμέσως φυλακή και δίνεις λόγο / Σ' ένα πλήθος Εξουσίες ξένες...» [«Δώρο Ασημένιο Ποίημα» (στ. 4-6) (Το φωτόδεντρο και η δέκατη τέταρτη ομορφιά)]. Το σενάριο προτείνει λοιπόν την αναζήτηση και μελέτη τέτοιων λέξεων μέσα στα συμφραζόμενά τους σε λογοτεχνικά έργα, με στόχο να εξοικειωθούν οι μαθητές με την ιδέα ότι ο δανεισμός λέξεων (και κατ' επέκταση πολιτισμικών στοιχείων) είναι κάτι φυσιολογικό όταν δύο λαοί έρχονται σε επαφή μεταξύ τους και ότι οι λέξεις αυτές αξιοποιούνται όχι μόνο κατά την καθημερινή προφορική και γραπτή επικοινωνία αλλά και στον λογοτεχνικό λόγο.

3. ΣΤΟΧΟΙ - ΣΚΕΠΤΙΚΟ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η συνδυαστική χρήση του [Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής](#) με το [Ψηφιακό Αρχείο Γεωργακά](#) στο παρόν σενάριο προκρίθηκε για να καταδειχθεί η αξία της παράλληλης χρήσης διάφορων ψηφιακών περιβαλλόντων που (είναι δυνατόν να) αλληλοσυμπληρώνονται. Επιπλέον, πίσω από το σενάριο αυτό υπόκειται η σκέψη ότι ο

λογοτεχνικός λόγος αποτελεί πεποιημένο λόγο, μια κατασκευή που, στις περισσότερες περιπτώσεις, αντλεί τα υλικά της από όλο το πολιτισμικό κεφάλαιο ενός λαού κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή που παράγεται το συγκεκριμένο κείμενο, χωρίς να ενδιαφέρεται για την προέλευση αυτών των υλικών. Εξαιρούνται, βέβαια, οι περιπτώσεις συγγραφέων που με το έργο τους αποβλέπουν ακριβώς στη λεγόμενη «καθαρολογία» ή τον καθαρισμό της λογοτεχνίας (και κατ' επέκταση της γλώσσας) από ξενόφερτα στοιχεία.

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές:

- να αντιληφθούν ότι κατά την επαφή τους (ειρηνική ή μη) οι λαοί ανταλλάσσουν, ανάμεσα στα υπόλοιπα πολιτισμικά στοιχεία, και γλωσσικό υλικό.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές:

- να μελετήσουν λέξεις που προήλθαν από δανεισμό από άλλες γλώσσες.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές:

- να εξετάσουν τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιούνται διάφορες δάνειες λέξεις σε λογοτεχνικά κείμενα.

Γραμματισμοί

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές να μπορούν:

- να μελετήσουν το ετυμολογικό μέρος ενός (ηλεκτρονικού) λεξικού·
- να ξεχωρίζουν από τα αποτελέσματα μιας αναζήτησης σε ένα ηλεκτρονικό λεξικό εκείνα που σχετίζονται άμεσα με το εξεταζόμενο θέμα (στην προκειμένη περίπτωση, τις δάνειες λέξεις, από τις ελληνικές που εμπεριέχουν ένα επίθημα που προήλθε μέσω δανεισμού)·

- να αξιοποιούν ψηφιακούς πόρους και ηλεκτρονικά λεξικά για την αναζήτηση υλικού σχετικού με ένα συγκεκριμένο θέμα·
- να συγγράφουν, ατομικά ή/και ομαδικά/συνεργατικά κείμενα.

Διδακτικές πρακτικές

Κατά τις πρώτες διδακτικές ώρες, λαμβάνοντας υπόψη την αναμενόμενη απειρία των μαθητών στην αξιοποίηση των ψηφιακών πόρων και των ηλεκτρονικών λεξικών ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει εντονότερο καθοδηγητικό ρόλο. Ωστόσο, η καθοδήγηση αυτή σταδιακά φθίνει. Στο τέλος, αναλαμβάνουν να συγγράψουν και οι ίδιοι οι μαθητές μας κείμενα δημιουργικής γραφής που σχετίζονται με το θέμα, ώστε να αξιοποιήσουν δημιουργικά το υλικό με το οποίο έχουν έρθει σε επαφή.

4. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Αφετηρία για το παρόν σενάριο υπήρξε ο στίχος που έδωσε τον τίτλο του. Σκέφτηκα ότι θα ήταν χρήσιμο για τους μαθητές να δοκιμάσουν αναζητήσεις με οδηγό καταρχάς το [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#), στα λήμματα του οποίου υπάρχει ετυμολογικό μέρος, ώστε να προχωρήσουν σε μια πρώτη συγκέντρωση των δάνειων λέξεων, το οποίο στη συνέχεια θα μπορούσαν να το μελετήσουν με τη βοήθεια του [Ψηφιακού Αρχείου Γεωργακά](#).

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το ποίημα - αφόρμηση περιέχεται στο σχολικό ανθολόγιο των [Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Γ' Γυμνασίου](#). Επίσης, στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας της ίδιας τάξης εμπεριέχονται ενότητες με τίτλους [«Γλώσσα – Γλώσσες και πολιτισμοί του κόσμου»](#), [«Είμαστε όλοι ίδιοι – Είμαστε διαφορετικοί»](#), αλλά και υποενότητες όπως [«Ελληνικά σε ξένες γλώσσες»](#) (Ενότητα 4, υποενότητα Γ') ή κείμενα όπως το [«Ελλάδα, το σταυροδρόμι των λαών»](#) (Ενότητα 1, κείμενο 5). Όπως γίνεται αντιληπτό και από τους τίτλους, σε πολλά

σημεία του συγκεκριμένου σχολικού εγχειριδίου επανέρχεται το ζήτημα της επαφής του λαού μας με τη γλώσσα και των πολιτισμό άλλων λαών.

Ας σημειωθεί ότι το θέμα του γλωσσικού δανεισμού αναπτύσσεται και στην [Έκφραση-Έκθεση της Α΄ Λυκείου](#), οπότε οι μαθητές που θα υλοποιήσουν το παραπάνω σενάριο θα μεταβούν στην επόμενη τάξη με *αυξημένη ετοιμότητα*, σύμφωνα με τον παιδαγωγικό όρο, σχετικά με αυτό. Άλλωστε, το σενάριο μπορεί να εφαρμοστεί και στην Α΄ Λυκείου.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Με τη συνδυαστική αξιοποίηση των ψηφιακών πόρων της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#) και των ψηφιοποιημένων δελτίων του [Ψηφιακού Αρχείου Γεωργακά](#) τα παιδιά έρχονται σε επαφή με ηλεκτρονικά περιβάλλοντα καλοσχεδιασμένα, αξιόπιστα και διαδραστικά. Ο διδάσκων θα τονίσει κάποια στιγμή, κατά την πορεία υλοποίησης του σεναρίου, τις δύο αυτές παραμέτρους: την ανάγκη να καταφεύγουν τα παιδιά σε ιστοχώρους που διακρίνονται για την ποιότητα και αξιοπιστία τους, αλλά και να αξιοποιούν συνδυαστικά αξιόπιστους ψηφιακούς πόρους. Άλλωστε, οι μηχανές αναζήτησης που συνοδεύουν τα περιβάλλοντα αυτά εξασφαλίζουν δυναμικές αναζητήσεις και επιτρέπουν, υπό όρους, τη διερευνητική προσέγγιση του υλικού. Έτσι κι αλλιώς η γνωστοποίηση της ύπαρξής τους και μόνο, και η επίδειξη κάποιων από τις δυνατότητες των ψηφιακών αυτών εργαλείων αποτελεί κέρδος για τους μαθητές.

Διδακτική πορεία

Πρώτο δίωρο

Η τάξη βρίσκεται στο εργαστήριο Πληροφορικής, χωρισμένη σε ομάδες όσες και οι θέσεις εργασίας (οκτώ έως δέκα). Καλό είναι το ποίημα [«Δώρο ασημένιο ποίημα»](#) να έχει μελετηθεί στις υπόλοιπες πτυχές του κατά την προηγούμενη διδακτική ώρα, ώστε τώρα να εστιάσουμε στους στίχους 4-6. Τίθενται προς συζήτηση τα ερωτήματα:

- Οι «επιστρώσεις» στην «τοιχογραφία» της πατρίδας μας αφορούν και τη γλώσσα, πέρα από τα υπόλοιπα πολιτισμικά στοιχεία;
- Η αρχαία ελληνική γλώσσα πρόσφερε πλήθος από ρίζες ή λέξεις στις ευρωπαϊκές γλώσσες. Υπο-δέχθηκε άραγε και η ίδια (και σε ποιο βαθμό) ξένες λέξεις;
- Ποια ήταν άραγε η στάση των λογοτεχνών απέναντι σε αυτές; Τις αξιοποίησαν ή τις αντιμετώπισαν απαξιωτικά;

Οι μαθητές ενθαρρύνονται να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις και τις εικασίες τους σχετικά με τα παραπάνω ερωτήματα. Διαπιστώνουμε ότι για να τεκμηριωθούν αυτές απαιτείται διερεύνηση του θέματος. Προτείνουμε, λοιπόν, να την επιχειρήσουμε μέσω αξιόπιστων ηλεκτρονικών περιβαλλόντων.

Το πρώτο περιβάλλον που θα αξιοποιήσουμε είναι το [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#) της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#). Θα απαιτηθεί απλή αναζήτηση, γι' αυτό και δεν θα χρειαστούν περισσότερα από πέντε λεπτά για την επίδειξη του σχετικού εργαλείου.

Δεδομένης της έλλειψης πείρας στη χρήση ηλεκτρονικών λεξικών αλλά και γνώσεων σχετικά με τον γλωσσικό δανεισμό, ο εκπαιδευτικός προτείνει στο σημείο αυτό μια συγκεκριμένη αναζήτηση. Οι ομάδες καλούνται, λοιπόν, να πληκτρολογήσουν %τζ% στο πεδίο αναζήτησης. Λαμβάνουμε 301 εγγραφές, κατανεμημένες σε 31 σελίδες με λήμματα. Την πρώτη από αυτές τις σελίδες θα τη μελετήσουμε όλοι μαζί, ώστε να αντιληφθούν οι μαθητές πώς «διαβάζεται» το ετυμολογικό μέρος κάθε λήμματος. Επιπλέον, στόχος μας είναι να συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχουν ανάμεσα στις λέξεις - αποτελέσματα πολλές οι οποίες δεν θα μας απασχολήσουν εδώ, καθώς εμπεριέχουν απλώς ένα επιθήμα που προήλθε από ξένη γλώσσα, αλλά δεν είναι οι ίδιες δάνειες. Έτσι θα μιλήσουμε για τα επιθήματα -άντζα, -τζής, (-σης, -ατζής, -ιτζής), ώστε να μη συμπεριλάβουμε στις λέξεις που θα συζητήσουμε λέξεις όπως *προστυχάντζα* ή *φορτηγατζής*, καθώς παράγονται από ελληνικές λέξεις.

Είμαστε πλέον έτοιμοι να ξεκινήσουμε την καταγραφή των δάνειων λέξεων στο [φύλλο εργασίας 1](#), που διανέμεται στους μαθητές. Για να κερδίσουμε χρόνο, αλλά και για να διαφανεί ότι όλη η τάξη αποτελεί μία ομάδα με κοινούς στόχους, προτείνουμε να μοιραστούν οι σελίδες που επιστρέφει η αναζήτησή μας ανάμεσα στις ομάδες. Ο εκπαιδευτικός κατανέμει τις 30 σελίδες σε 10 ομάδες (εφόσον είναι τόσες οι θέσεις εργασίας του εργαστηρίου μας), επομένως κάθε ομάδα θα πρέπει να συζητήσει το θέμα με οδηγό τα λήμματα που συμπεριλαμβάνονται σε τρεις σελίδες.

Ο εκπαιδευτικός κινείται ανάμεσα στις ομάδες και επιλύει τυχόν απορίες και προβλήματα που ανακύπτουν. Κατανέμει έτσι τον χρόνο, ώστε να απομείνει μέχρι το τέλος της δεύτερης ώρας αρκετό διάστημα ώστε να μιλήσουν όλες οι ομάδες για (κάποια από) τα αποτελέσματα της αναζήτησής τους.

Πριν από το τέλος της ώρας ο εκπαιδευτικός αναθέτει στις ομάδες να αναρτήσουν, μέσω εκπροσώπου τους, στο wiki της τάξης πληκτρολογημένο ή σκαναρισμένο τον πίνακά τους, ώστε να είναι σε θέση όλες οι ομάδες να έρθουν σε επαφή με το σύνολο των λέξεων. Σε περίπτωση που δεν είναι εξοικειωμένη η τάξη με τη χρήση wiki, αρκεί να συλλέξει τα φύλλα εργασίας και να τα αναρτήσει στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης.

Δεύτερο δίωρο

Οι ομάδες συγκεντρώνονται στο εργαστήριο Πληροφορικής όπου θα επιχειρήσουν να αναζητήσουν στο [Ψηφιακό Αρχείο Γεωργακά](#) τις λέξεις που είχαν αλιεύσει κατά το προηγούμενο δίωρο.

Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει σύντομα τους τρόπους αναζήτησης στο συγκεκριμένο περιβάλλον. Καθώς μας ενδιαφέρει η χρήση των λέξεων στη λογοτεχνία, επιδεικνύει τις επιλογές *Λογοτεχνία (πεζογραφία & ποίηση)*, *Λογοτεχνία-πεζογραφία*, *Λογοτεχνία-ποίηση*, *Λογοτεχνία-θέατρο* του πεδίου *Είδος πηγής* και προτείνει κάθε ομάδα να πληκτρολογήσει τα λήμματα που θα επιλέξει και να διαπιστώσει πώς χρησιμοποιήθηκαν οι δάνειες λέξεις σε λογοτεχνικά κείμενα που έχουν αποδελτιωθεί και αποτελούν το Αρχείο Γεωργακά. Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι η ομάδα που συνέλεξε το υλικό για το Αρχείο

είχε στον νου της να συντάξει, στην επόμενη φάση, ένα λεξικό με αντιπροσωπευτικές χρήσεις των λέξεων σε διάφορα γραμματειακά είδη. Συζητεί, λοιπόν, με τα παιδιά αν θα είχε ενδιαφέρον να εξετάσει η ομάδα - τάξη πώς χρησιμοποιούνται όλες αυτές οι δάνειες λέξεις σε λογοτεχνικά κείμενα, πεζά και ποιητικά.

Συγκεκριμένα, μας ενδιαφέρει να δουν τα παιδιά πώς χρησιμοποιούνταν οι λέξεις αυτές από την παλαιότερη λογοτεχνία μας, σύμφωνα πάντα με τις καταγραφές του Αρχείου Γεωργακά. Στο [φύλλο εργασίας 2](#) που διανέμεται τίθεται κατ' αρχάς προς διερεύνηση πώς χρησιμοποιούνται σε λογοτεχνικά κείμενα κάποιες από τις σπάνιες λέξεις - αποτελέσματα της προηγούμενης αναζήτησής τους (π.χ. *λότζα*, *ρεβεράντζα*) και πώς λέξεις που χρησιμοποιούνται ακόμη συχνά στην καθημερινή μας ζωή (π.χ. *παντζούρι*, *μαντζουράνα*). Επιπλέον, ψάχνουν για ενδεχόμενες χρήσεις των λέξεων σε σχήματα λόγου ή σε χωρία με έντονη «λογοτεχνικότητα» (π.χ. σε δελτίο από το «Ταξίδι στη μοναξιά» του Τάσου Αθανασιάδη διαβάζουμε: «Οι γρύλοι άρχισαν ένα γλυκερό αντάτζιο, που σιγά σιγά τον πήρε στ' αβρά του χέρια και τον γυρόφερνε ανάμεσα σ' αυτούς τους μικρούς κόσμους...»)¹.

Στη συνέχεια τα παιδιά καλούνται να αναρωτηθούν, πριν διερευνήσουν, αν μπορούν να αποτελέσουν ποιητική πρώτη ύλη λέξεις καθημερινές και κακόηχες όπως το *παντζούρι* ή το *μπατζάκι* ή μήπως τέτοιες λέξεις είναι ανεκτές μόνο στην πεζογραφία, αλλά και να ψάξουν για ενδεχόμενη χρήση κάποιων από τις λέξεις - αποτελέσματα της αναζήτησης στο δημοτικό τραγούδι.

Οι μαθητές ενθαρρύνονται να συζητήσουν τα παραπάνω θέματα στο πλαίσιο της ομάδας τους, να διατυπώσουν εικασίες και στη συνέχεια να τις επιβεβαιώσουν ή να τις απορρίψουν μέσω του [Ψηφιακού Αρχείου Γεωργακά](#) (ανακαλυπτική - διερευνητική μάθηση). Με το τελευταίο ερώτημα που αφορά το δημοτικό τραγούδι οδηγούμε τις ομάδες σε αναζητήσεις και εκτός του Αρχείου. Αυτό μπορεί να διευρύνει τη συζήτηση που κάποια

¹ Ενδιαφέρον έχει ότι στο [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#) η λέξη ερμηνεύεται μόνο ως επίρρημα που αφορά τη μουσική και σημαίνει 'αργά', ενώ στο συγκεκριμένο χωρίο (όπως και σε ένα του Παλαμά) χρησιμοποιείται ως ουσιαστικό.

στιγμή θα επακολουθήσει για την ποιότητα και αξιοπιστία των ψηφιακών περιβαλλόντων, αλλά και για τον δυναμικό χαρακτήρα που πρέπει να έχει ένα Αρχείο: και στην προκειμένη περίπτωση, η αποδελτίωση και ψηφιοποίηση του υλικού πρέπει να είναι συνεχής.

Στο τέλος του δώρου επαναλαμβάνεται η διαδικασία που είχε περιγραφεί στο τέλος του [προηγούμενου μαθήματος](#) σχετικά με τον τρόπο κοινοποίησης του συλλεγέντος υλικού σε όλες τις ομάδες. Οι μαθητές επισκέπτονται το wiki, μελετούν τη συνεισφορά κάθε ομάδας και σχολιάζουν ή διατυπώνουν επιφυλάξεις για τις κρίσεις και τις προτάσεις τους. Ο εκπαιδευτικός παρεμβαίνει διακριτικά, ανοίγει νέα θέματα προς διερεύνηση ή εμβάθυνση, διευκρινίζει, σχολιάζει.

Τρίτο δώρο

Η τάξη συγκεντρώνεται στην αίθουσα διδασκαλίας. Η συζήτηση κατά το τρίτο δώρο θα στηριχθεί πάνω στα μέχρι εκείνη τη στιγμή συμπεράσματα των ομάδων σχετικά με τα εξεταζόμενα θέματα. Αφού ανακεφαλαιώσουμε, ζητούμε από την ολομέλεια να επιστρέψει στο ποίημα και να αναρωτηθεί:

- Τελικά, ισχύει ότι η πατρίδα είναι μια τοιχογραφία από «επιστρώσεις διαδοχικές» όσον αφορά τη γλώσσα (και συγκεκριμένα το επίπεδο του λεξιλογίου);
- Βλάπτουν οι «επιστρώσεις» αυτές τη γλώσσα ή όχι; Γιατί;
- Εντέλει, οφείλουμε να ανακαλύψουμε και να αποκαλύψουμε τα στρώματα αυτά ή όχι; Γιατί;

Προσδοκούμε ότι, μετά από το ταξίδι της διερεύνησης στον χώρο των δάνειων λέξεων μέσω του συγκεκριμένου σεναρίου, οι μαθητές/τριες θα έχουν συνειδητοποιήσει ότι ο δανεισμός είναι μια φυσική διαδικασία που δεν βλάπτει ανεπανόρθωτα τη γλώσσα, όπως υποστηρίζουν κάποιοι. Αντίθετα, πολλές από τις δάνειες λέξεις είναι αποδεκτές και από τους λογοτέχνες και στα χέρια τους χρησιμοποιούνται με ανάλογο τρόπο όπως οι

ελληνικές, λαϊκές ή λόγιες. Άλλωστε, πόσες από τις λέξεις αυτές δεν χρησιμοποιούσαν τα παιδιά χωρίς να γνωρίζουν ότι είναι δάνειες;

Προτείνουμε, λοιπόν, αξιοποιώντας την περιδιάβασή τους στα λήμματα με τις συγκεκριμένες λέξεις να φτιάξουν οι ομάδες τα δικά τους λογοτεχνικά κείμενα, ποιητικά ή πεζά, στα οποία θα χρησιμοποιήσουν δημιουργικά όσο το δυνατόν περισσότερες από τις λέξεις που μελέτησαν.

Κατά το δεύτερο μισό της δεύτερης ώρας διαβάζονται τα κείμενα (τα οποία σε περίπτωση που δεν έχουν ολοκληρωθεί εντός του δοθέντος χρόνου, μπορεί να συμπληρωθούν στο σπίτι και να αναρτηθούν στο wiki).

Το σενάριο τελειώνει με την ευχή να μην τιμωρηθεί ποτέ πια κανένας δημιουργός ή επιστήμονας για την προσπάθειά του να αποκαταστήσει τις πολλαπλές επιστρώσεις ή τις σκόπιμες παραμορφώσεις της πραγματικότητας ή της ιστορίας.

5. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

Ας συζητήσουμε στο πλαίσιο κάθε ομάδας τα λήμματα που συμπεριλαμβάνονται στις σελίδες που μας αναλογούν από την αναζήτηση που επιχειρήσαμε.

- ✚ Πιο συγκεκριμένα, μελετώντας το ετυμολογικό τμήμα καθενός από τα λήμματα, ας καταγράψουμε στην αντίστοιχη στήλη του παρακάτω πίνακα τις λέξεις ανάλογα με τη γλώσσα από την οποία δανείστηκε την καθεμιά η ελληνική.
- ✚ Οι λέξεις που έχουν έλθει στη νεοελληνική από τη μεσαιωνική ας καταγραφούν κάτω από τον πίνακα, ανεξάρτητα αν η μεσαιωνική τις είχε δανειστεί από άλλη γλώσσα.

ΙΤΑΛΙΚΗ/ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΙΚΗ	ΤΟΥΡΚΙΚΗ	ΑΓΓΛΙΚΗ	(συμπλη ρώ-στε)	(συμπλη ρώ-στε)	(συμπληρ ώ-στε)

Λέξεις που προήλθαν από τη μεσαιωνική:

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

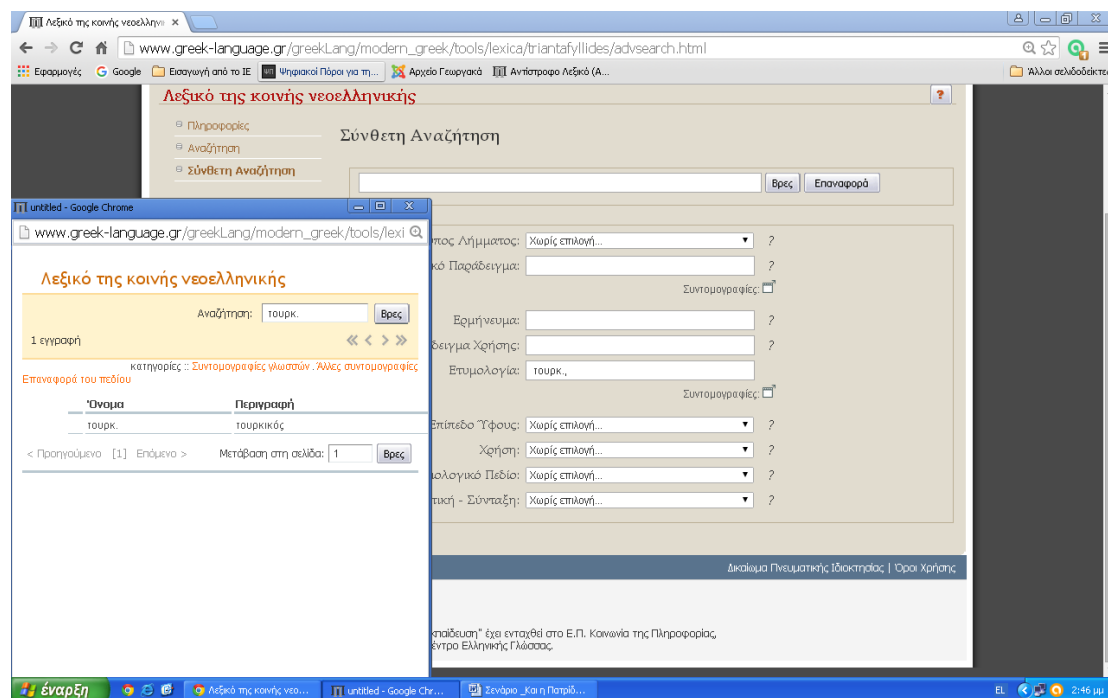
Ας ξαναγυρίσει κάθε ομάδα στις λέξεις που είχε συγκεντρώσει από την αναζήτηση στο Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής κατά το προηγούμενο δίωρο και ας προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε τα παρακάτω θέματα, μέσω των αναζητήσεων που θα επιχειρήσουμε στο Αρχείο Γεωργακά για όποιες από τις λέξεις επιλέξει κάθε ομάδα. Στο τέλος, κάθε ομάδα θα συνεισφέρει στην κοινή προσπάθεια όσα περισσότερα στοιχεία μπόρεσε να συλλέξει για τις λέξεις με τις οποίες ασχολήθηκε.

Πιο συγκεκριμένα, μας ενδιαφέρει να βρούμε στοιχεία για τα παρακάτω θέματα:

- ✚ Χρησιμοποιούνται σε λογοτεχνικά κείμενα κάποιες από τις σπάνιες λέξεις-αποτελέσματα της προηγούμενης αναζήτησής μας (π.χ. *λότζα*, *ρεβεράντζα*); Σε τι είδους κείμενα; Ας δώσει κάθε ομάδα ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά παραδείγματα.
- ✚ Πώς αξιοποιούνται στα λογοτεχνικά κείμενα λέξεις που χρησιμοποιούνται ακόμη συχνά στην καθημερινή μας ζωή (π.χ. *παντζούρι*, *μαντζουράνα*).
- ✚ Εντοπίσατε τη χρήση κάποιων από αυτές τις λέξεις σε σχήματα λόγου ή σε αποσπάσματα που ξεχωρίσατε για τη «λογοτεχνικότητά» τους;
- ✚ Πιστεύετε ότι θα μπορούσαν να αποτελέσουν ποιητική πρώτη ύλη λέξεις καθημερινές και όχι αρκετά εύηχες, όπως το *παντζούρι* ή το *μπατζάκι*, ή τέτοιες λέξεις είναι ανεκτές μόνο στην πεζογραφία; Αφού συζητήσετε το θέμα, επιβεβαιώσετε τις εικασίες σας με αναζήτηση στο Αρχείο Γεωργακά ή στο διαδίκτυο.
- ✚ Ποιες από τις λέξεις-αποτελέσματα της πρώτης σας αναζήτησης στο Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στο δημοτικό τραγούδι; Αφού συζητήσετε το θέμα στο πλαίσιο της ομάδας σας, επιχειρήστε να επιβεβαιώσετε τις εικασίες σας με αναζήτηση στο Αρχείο Γεωργακά ή στο διαδίκτυο.

6. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#) δίνει τη δυνατότητα εστιασμένων αναζητήσεων χάρη στη δυνατότητα σύνθετης αναζήτησης. Ο συνάδελφος μπορεί να προτείνει τέτοιου είδους αναζητήσεις με βάση τη γλώσσα προέλευσης πχ. πληκτρολογώντας *τουρκ.* στο πεδίο *Ετυμολογία* (βλ. την παρακάτω εικόνα). Στο σενάριό μας προτείνεται, ωστόσο, να διαφανεί η ποικιλία των γλωσσών προέλευσης των δάνειων λέξεων (γι' αυτό και η αναζήτηση έγινε μέσω συγκεκριμένου συμφωνικού συμπλέγματος).

Ακολουθώντας την παραπάνω λογική, ο εκπαιδευτικός μπορεί να προτείνει και επεκταθούν οι αναζητήσεις και σε άλλα δίψηφα σύμφωνα (για παράδειγμα μπορεί να προταθεί η αναζήτηση των λέξεων που ξεκινούν από γκ%). Ανάμεσα στις 138 εγγραφές που επιστρέφει για αυτό η μηχανή αναζήτησης του [Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής](#) υπάρχουν λέξεις από τις γλώσσες των υπόλοιπων λαών των Βαλκανίων (τουρκικές, σλάβικες, βουλγάρικες, αλβανικές), λέξεις ιταλικές ή βενετσιάνικες αλλά κυρίως λέξεις από την αγγλική ή τη γαλλική. Στην προκειμένη περίπτωση, ενδιαφέρον παρουσιάζει ο επιμερισμός

των λέξεων σε σημασιολογικά πεδία (πολλές λέξεις - αποτελέσματα σχετίζονται με αθλήματα ή με τον αστικό τρόπο ζωής), οπότε μπορεί να διερευνηθεί αν (και πώς) αυτό επιβεβαιώνεται σε συγκεκριμένα κείμενα.

7. ΚΡΙΤΙΚΗ

Υπάρχουν κάποια δελτία στο [Ψηφιακό Αρχείο Γεωργακά](#) που αφορούν λέξεις της αργκό ή αποσπάσματα που θα χρειαστούν έναν προσεκτικότερο χειρισμό από τον εκπαιδευτικό. Πιστεύω ότι ενδεχόμενη αναφορά τους από τα παιδιά θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με ψυχραιμία και να μας δώσει την ευκαιρία να τονίσουμε ότι όλα τα επίπεδα ύφους βρίσκουν τη θέση τους σε ένα λεξικό, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι όλες οι λέξεις είναι αποδεκτές σε κάθε είδος επικοινωνίας, αλλά πρέπει πάντα να λαμβάνονται υπόψη οι περιστάσεις και ο αποδέκτης του μηνύματος.

8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κουτσογιάννης, Δημήτρης, ²2010. Η διδακτική αξιοποίηση των ηλεκτρονικών λεξικών για την απόκτηση γνώσεων για τη γλώσσα. Στο *Επιμορφωτικό Υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης. Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ 02*. Πάτρα. 302-314.

Φρυδάκη, Ε. 2009. Η διδασκαλία στην τομή της νεωτερικής και μετανεωτερικής σκέψης. Αθήνα: Κριτική.